

Štábní kapitán JAN PELANT:

Letecká hlásná služba a četnictvo.

Světová válka podmínila netušený rozvoj letectví. Toto stává se důležitým činitelem moderního života v míru i ve válce. Dochází k právní a zákonné úpravě letectví a tím nastává i nutnost náležitého státního dozoru. Vždyť není dnes vyloučeno ani zločinné zneužití letadla. Ve vojenství nabývá letectví stále větší důležitosti.

Povšechně může tu býti použito letadla k službě výzvědné, pozorovací a pak i přímo k útokům. Výzvědnou službu mohou prováděti cizí letci na našem území již v míru tím, že dopravují vyzvědače, provádí protistátní propagandu, zprostředkují zprávy, činí fotografické snímky důležitých míst a krajů, zvláště v t. ř. zakázaných pásmech a pod. Pokud se čistě vojenského užití týče, je i možnost zahájení války bez opovědění, pouhým přepadem v míru, překvapením nic netušícího protivníka, a tu zase připadá důležitá úloha letcům k náletům, bombardováním měst, nádraží, skladů, rušením mobilisace a pod. Vše to jsou dostatečné důvody, aby státní správa věnovala letectví a zároveň i obraně proti letadlům, stále bedlivou pozornost.

Proto byla v některých státech již zřízena zvláštní letecká policie, sama letadly opatřená. Naše sporé finanční prostředky sotva asi dovoli, aby i u nás byla v dohledné budoucnosti zřízena nějaká podobná organisace. Spíše by mohla býti naše vojenská letadla příležitostně tu a tam výpomocně použita i k policejním službám.

Tím více musíme se tedy snažiti naši ochranu jiným způsobem si zajistiti. Stane se to především leteckou pozorovací a hlásnou službou. Prozatím jest tato služba u nás v počátcích. V zájmu státní bezpečnosti jest, aby byla dokonale vybudována v celém státu. Nejprve však dlužno si ujasniti, jaké cíle sleduje. Úkol letecké hlásné služby bude jiný v míru a jiný ve válce.

V míru běží hlavně jen o kontrolu leteckého ruchu. Úřadům v míru celkem stačí míti přehled přes přelety našeho území a v případě přestoupení příslušných zákonů a nařízení míti možnost dodatečného vyšetření a zakročení, ať jde o letadla cizí nebo domácí. Postačí tu tedy hlásná služba sama o sobě.

Jinak však tomu bude ve válce. Tu půjde nejen o pozorování nepřátelských letadel, ale i o jejich odstranění a o odvrácení jejich útoků. Tu možno již mluvit o zvláštní ochraně proti letadlům.

Tuto dělíme na trojí:

1. leteckou hlásnou službu, která obsahuje tak, jako v míru pozorování a hlášení letadel se země anebo též ze vzduchu pomocí zvláštních pozorovacích letadel;
2. službu poplachovou (letecký poplach) a
3. obranu proti letadlům pomocí střelby z kulometů a děl proti letadlům anebo i vzdušného boje vlastních obranných bojových letadel, doplňovanou ještě jinými ochrannými a obrannými prostředky (světlometry, balony a pod.).

Chceme se zabývatí toliko leteckou pozorovací a hlásnou službou a uvažovati o její nejvhodnější úpravě vzhledem k jejím úkolům v míru i za války, o nichž jsme se již svrchu zmínili.

A. Zabýváme se především dobou mírovou:

Dnes leteckou hlásnou službou, pokud vůbec jest prováděna, pověřeno jest hlavně vojsko a zvláště letectvo. To dojista nestačí, nehledě k tomu, že úkolem vojska v míru jest především výcvik, který každou vedlejší službou jen trpí. V míru úkol hlásné služby se týká hlavně letecké policie. Bude tu tedy nepovolanejším činitelem četnictvo, kterému náleží dozírat nad dodržováním zákonů a chrániti veřejnou bezpečnost. Jeho hlídky neustále, ve dne v noci, obcházejí kraj a mají tudíž nejlepší příležitost včas postřehnouti přelétající letadla. Vskutku bylo také v poslední době ku provádění letecké hlásné služby přibráno i četnictvo. Dlužno jen pozorovací

službu náležitě upravit i četníky případně vyzbrojit i poučiti. Na hranicích by mělo být obdobně použito i finanční pohraniční stráž.

Aby četnictvo mohlo požadavkům letecké hlásné služby plně vyhovět, jest třeba:

a) aby četníci znali základní pojmy letectví, rozdíly letadel a jejich označení (na každou četnickou stanici náleží tedy obrázky různých druhů letadel, označení příslušnosti letadel různých států atd.);

b) aby četnické hlídky byly postupem času vyzbrojeny též dalekohledy (prozatím třeba i vlastními);

c) aby četníci (zvláště v okolí zakázaných pásem) byli vycvičeni v mezinárodně smluvených i vlastních leteckých signálech;

d) aby učiněná pozorování byla vhodným způsobem zaznamenávána a vedena v patrnosti.

Když před lety objevily se na našich silnicích automobily, byli četníci poukázáni poznamenati si čísla, značky, dobu a směr jízdy automobilů, s nimiž se na obchůzkách setkali. Podobné zařízení ohledně letadel, ovšem přiměřeně upravené, by nebylo špatné. V počátcích a v době míru vlastně nelze ani více požadovati. Jest to prostředek nejlevnější, ale přece dosti účinný, jemuž nelze upřít ani výchovnou cenu.

Nužno však zdůrazniti, že mezi požadavky hlásné služby náleží přesnost, spolehlivost a, pokud možno, neustálé pozorování obzoru. Nemůže se tedy četnictvo omeziti jen na vlastní pozorování, ale musí vhodně použiti veškerého obyvatelstva dobré vůle. Vnitřní zpravodajská služba četnických stanic bude musiti býti rozmnožena o zprávy obyvatelů o pozorovaných letadlech. Především by četnictvo mělo vzbuditi zájem o podobnou pozornost a zajistit si tak spolupráci jednak u veřejných orgánů, kteří stále se zdržují venku, jako bezpečnostní strážníci, polní hlídači, hajní, ponocní, cestáři, železniční traťoví strážníci, poříční strážníci a pod., jednak u lidí a podniků ve válce nejspíše ohrožených, jako u nádražních úřadů (zejména na větších nádražích), u traťových strážníků u mostů, tunelů a pod., u majitelů a zřízců elektráren, vodáren, továren, skladišť a podobných podniků. Ponenáhlou podobnou spoluprací zvykne si obyvatelstvo této pozornosti, která v případě války přispěje k zesílení jeho vlastní bezpečnosti.

Pozorování počíná hned na státních hranicích. Kromě obcházecích hlídek četnictva a finanční stráž, jsou tam i stálé četnické pohraniční kontrolní stanice a silniční i nádražní celní úřady, které mají zpravidla telefon v blízkosti, takže mohou cizí letadlo rychle hlásiti hned při přeletu hranic. Vnitrozemské četnictvo toto pozorování pak na všech stranách patřičně doplňuje. Zvláště dlužno upravit pozorovací a hlásnou službu četnictva v okolí zakázaných pásem, kde jest třeba vzít i v úvahu i případné donucení letadla k přistání.

Tímto postupem by byl jednak zjednáán jakýsi přehled přeletů letadel přes naše území a snad v tom neb onom případě (byť i řídkém) by se podařilo odhaliti letadlo, mající nekalé úmysly a pak dodatečně proti němu zakročiti, jednak by četnictvo a civilní obyvatelstvo se vycvičilo v pozorování letadel pro případné doby válečné, kdy by stávající mírová hlásná služba mohla býti jen náležitě prohloubena a doplněna. Zřizovati leteckou hlásnou službu zcela od počátku teprve v čas hrozícího válečného nebezpečí, bylo by již pozdě. Naopak, letecká hlásná služba má býti prováděna v míru i ve válce podle jednolitých zásad tak, aby při vypuknutí války, ne-li všichni,

tedy alespoň vedoucí orgánové letecké hlášené služby byli vycvičeni a zapracováni v této službě.

Nastává otázka, zda a kam nutno hlásiti pozorování letecké hlášené služby. V míru jde — jak jsme svrchu uvedli — celkem jen o evidenci letadel a jich obvyklých drah letu, nebo o dodatečné stíhání toho neb onoho letce, přestoupivšího zákon. Požadavek rychlosti hlášení nebude tu tak naléhavým. Mírová hlášená služba snad vždy vystačí s dodatečným písemným hlášením. Zpravidla postačí záznam, že v určitou dobu na určitém místě bylo jisté letadlo pozorováno. Poněchání těchto záznamů na četnických stanicích a teprve v případě potřeby zjišťování zvláštními oběžníky zda a kde jisté letadlo bylo pozorováno, by bylo asi zdoluhavým. Účelnějším by bylo leteckou hlášenou službu v míru soustřediti, ne-li pro celý stát, tedy pro každou zemi, v jedné ústředně. Hlášení na více míst oslabuje přehled a brzdí rychlé rozhodnutí. Takovou ústřednou by mohl býti zvláštní letecký kontrolní úřad, spojující letectví civilní i vojenské v sídle každého zemského vojenského velitelství, řízený vojáky (letci). Tam by zprávy četnických stanic, docházející v jednotné úpravě, byly porovnávány, určitou dobu uschovávány a podle potřeby použity. Vhodným by byl totiž jednotný způsob hlášení pomocí zvláštních tiskopisů, tvaru korespondenčních lístků, nebo podle potřeby i spěšně dopravovaných. Tyto tiskopisy by mohl četník míti vždy s sebou na obchůzce a zpozoroval-li by letadla, odeslal by vyplněný lístek podle okolností hned z nejbližšího poštovního úřadu. V mimořádných případech by mohl býti použit i telefon či telegraf. Jen na to nutno poukázati, že četnictvo používá státní telefonní sítě, a telefonní úřady na venkově v noci (v neděli a ve svátek i ve dne) v klidných dobách nejsou otevřeny. Tím nemůže se náležitě uplatniti ani přednostní právo, které by depeše letecké hlášené služby samozřejmě vyžadovaly. Tento nedostatek může býti do jisté míry vyrovnán tím, že četnictvo má právo v případě nezbytnosti v bezpečnostní službě použití i železničních telegrafů a telefonů, ale bylo by nutno výslovně naříditi, že železniční úřady mají povinnost tyto zprávy, pokud možno, bezodkladně dopravit na místo určení. Nejvýhodnějším ovšem by bylo vybavení četnictva vlastním telefonem, neodvislým od státní telefonní sítě. Snad bude v budoucnosti lépe, až bezdrátový telegraf a telefon dojdou ještě lepšího zdokonalení. Vzájemným porovnáváním došlých hlášení, shromažďovaných v jednom ústředí, bude v případě potřeby zpravidla vždy možno potřebné dodatečně zjistiti a využiti.

Občasné přezkoušení spolehlivosti pozemních pozorování a hlášení vlastními letci bylo by dojista vhodným.

Zbývá ještě zmíniti se o tom, co by mělo býti předmětem pozorování a hlášení. Jsou to:

1. Druh letadla (letoun, větroň, vzducholoď, balon); je-li jich více i jich počet.

2. Tvar letadla podle:

- a) obrysu (jedno-, dvojplášník; jedno-, vícesedadlový letoun a pod.).

- b) odlesku vrtule (počet motorů).

3. Rozlišení letadla (státní, soukromé, vojenské, civilní).

4. Značky letadla (státní příslušnost, imatrikulační).

5. Směr letu (ev. přibližně i rychlost).

6. Čas letu (t. j. doba pozorování).

7. Kým a kde pozorováno (ev. spolehlivost zpravodaje).

Hlásiti dlužno i tu okolnost, že byl slyšen hřmot stroje (v noci, mlze, mrazích). Rovněž letadla zjištěná při nehodách, nouzových přistáních a pod., jest nutno hlásiti.

B. Přistupme nyní k poměrům válečným:

Válečná hlásná služba liší se podstatně od služby mírové. Stěžejním jejím požadavkem jest rychlost. Hlášení o pozorovaných letadlech musí dojiti včas na místo svého určení, aby mohla býti využita. Letecká obrana ohroženého místa musí získati čas k poplachu a pohotovosti. Jest třeba nějaké doby k tomu, aby obranné letadlo šroubovitým vzestupem se vzneslo do náležité výše, aby děla proti letadlům či kulomety byly připraveny k prvému výstřelu. Zpráva o blížících se letadlech musí tedy nejméně o tuto dobu dříve dojiti na místo svého určení, než přibudou hlášená letadla. Tímto způsobem, vezme-li se zároveň v úvahu rychlost letadel, dá se také určit, jak daleko od chráněného místa musí býti umístěny nejbližší pozorovatelný. Připomeneme-li, že dnes lehká bojová (stíhací) letadla dosahují rychlosti 230 km i více za hodinu, shledáme, jak nezbytnou podmínkou úspěšné letecké hlásné služby ve válce jest rychlost. Blíže zabývají se touto okolností články v „Důstojnických listech“ č. 36 a 37 z r. 1922, pojednávající o hlásné službě proti letadlům.

Rychlost hlášení jest závislou na spojovacích prostředcích, zprávu dopravujících. V této příčině jsou naše spojovací prostředky poněkud těžkopádné. Nejrychlejším jest ovšem telefon, zvláště bylo-li by zprávám letecké hlásné služby přiznáno právo přednostní. Než není zaručeně spolehlivý. Svrchu již jsme se zmínili o nedostatecích naší telefonní služby. Byť i v době mezinárodního napětí a za války byla nařízena stálá služba u telefonních a telegrafních úřadů a namnoze byla nahrazena vojenským polním telefonem a telegrafem, nemáme přece spolehlivé záruky, že neselhou právě, kdyby jich bylo nejvíce třeba. Elektrický telegraf a telefon jsou vázány na své drátové vedení, které může býti snadno přerušeno, nehledíc ani k možnému zámyslnému zdržování pasivní resistencí nespolehlivého člověka. Bezdrátový telegraf a telefon rovněž podléhají poruchám, ať již vlivy povětrnostními nebo rušivými vlnami jiných přístrojů. Stálo by věru za uvážení, nebylo-li by tu možno jako nejspolehlivější výpomoci použít prostých světelných signálů s moderními přístroji (heliografy), jak níže uvedeme.

Hlášení válečné letecké hlásné služby bylo by zasílati především na ohrožená místa, která dlužno včas varovati před leteckými útoky. Podle toho pak by byl stát rozdělen na okrsky či úseky letecké hlásné služby, paprskovitě se sbíhající v ústředí každé země.

S tím souvisí zařízení pozorovací služby. V zmíněných již článcích v „Důstojnických Listech“ č. 36 a 37 z r. 1922 jest povšechně požadováno zříditi na hranicích i uvnitř země na určitých místech, hodících se k pozorování většího prostoru, zvláštní hlásky, které svá pozorování hlásí svým stanicím hlásné služby.

Ve Fialově-Hanákově příručce „Základy vojenských nauk“ jest uvedeno takovéto zařízení zpravodajské služby protiletadlové:

1. Hlídky na frontě blízko sebe, aby jim ani v noci neušlo žádné nepřátelské letadlo.

2. Dále vzadu hlídky na místech s dobrým rozhledem. Tyto hlídky musí býti dostatečně daleko od chráněných cílů, aby včas hlásily.

3. Hlášení vlastních letců o vadách protiletadlové služby.

4. Přesná evidence všech nepřátelských letadel, která se kdy objevila nad vlastním územím, jakož i přesná evidence obvyklých drah letu těchto letadel.

Tato úprava však týče se namnoze fronty ustálené. Ve válce pohybné stěži možno počítati s nějakými stálými leteckými drahami, pokud ovšem k nim nenutí přirozený útvar území, vzdušné proudy a pod. Ve válce vzniknou docela nové dráhy letu, poněvadž tu budou směrodatny především cíle zamýšlených útoků.

Bude tedy třeba neustálého a velmi bdělého dozoru z pevných bodů, který by mimo to dále stávající příležitostná pozorování mírové hlásné služby náležitě doplňoval. Za tím účelem již v míru četnictvo zjistí při svých obchůzkách a hlásí vhodná místa pro případné zařízení stálých pozorovatelů či hlásek. Tak jako jest nutno požadovati od četnických stanic, aby věděly, kde v příkazaných jejich služebních obvodech jsou vhodná letiště, ať polní či nouzová, tak také by měli četníci znáti ve svých dozorcích obvodech místa (vyvýšeniny s větším rozhledem) zvlášť způsobilá pro pozorování leteckého ruchu. Tato místa, přezkoumaná letci s hlediska odborného a vyvolená dokonce i podle ohrožených míst, byla by vedena v míru v patrnosti pro případ války. Ve válce pak by mohly nejprůhodnější z takových pozorovatelů v okolí zakázaných pásem či jiných ohrožených míst býti opatřeny zvláštními naslouchacími přístroji, zachycujícími a zaznamenávajícími zvukové vlny blízkých se letadel, dále telefonem (polním, ev. bezdrátovým) a, třeba-li, i světlomety. Na ostatních pak by postačily stálé pozorovací hlídky, opatřené dalekohledy. Tyto hlásky by tvořily druhý a třetí sled letecké hlásné služby, doplňující stálá pozorování mírové hlásné služby na státních hranicích, jakožto první sled, a příležitostná pozorování četnických hlídek a vojenských stráží v celém kraji.

Vznikla by tu jakási moderní obdoba staroslovanské hlásné služby tak, že by tyto, po celém státu zjištěné vhodné kopce a vrchy byly vzájemně seřaděny v hlásné řetězy buď do středu země (hlavního města) anebo na ohrožená místa (zakázaná pásma), a ve válce obsazeny stálými hlídkami obyvatelstva sousedních obcí (Sokolů, střelců, hasičů, skautů a pod.), podléhajícími jakési domobranecké povinnosti (§ 3 branného zákona) a dohledu četnictva. Tam, kde by z jakýchkoliv důvodů hlídky z místního obyvatelstva sestaveny býti nemohly, musily by býti přiděleny vhodné osoby odjinud. Tyto hlídky, vyzbrojené dalekohledy (ev. vlastními) byly by povinny neustále pozorovati obzor a hlásiti objevení se nepřátelských letadel světelnými signály (heliografem). Signálové aparáty (zrcadla, svítilny) jsou poměrně levné a mohlo by býti uloženo sousedním obcím, aby je zakoupily a měly pohotově podle obdoby požárních ochranných opatření.

Letecká hlásná služba ve válce nevyžaduje dlouhých zpráv. Stačí upozorniti jen ohrožené místo, že se blíží nepřátelská letadla. Podmínce rychlosti vyhovují pouze jednoduchá znamení, nikoliv však předávání souvislé zprávy, byť sebe kratší. Doba a směr letu pozorovaných letadel jest patrnou z doby a směru přicházejícího znamení. Druh blížících se letadel jest konečně věcí podřadnou. Spíše by bylo žádoucím znáti počet blížících se letadel. Celkem vystačí však letecká hlásná služba několika málo značkami, předem smluvenými.

Mohlo by se namítnouti, že odevzdávání zpráv tímto způsobem by mohlo býti pomalejší než rychlost letu. Uváží-li se však, že by

znamení následovalo ihned při pozorování letadel, kdežto telefon není vždy hned po ruce (aby každá hláska měla vlastní telefon, bylo by asi stěží proveditelné) a vždy něco času ztratí se cestou k nejbližšímu telefonnímu aparátu a zařízením spojení, pak snad by tato námitka mohla býti pokládána za podřadnou. Ostatně by telefon samozřejmě byl současně používán všude, kde to bez ztráty času jest možno.

Pozorování hlásek vhodně doplňují vlastní pozorovací letadla, hlídkující podél hranic a naslouchací přístroje, umístěné na vhodných místech.

Vylíčený stav týká se vlastně toliko zahájení války. V dalším průběhu tato předem do podrobností promyšlená a připravená úprava hlásné služby byla by tak pružnou, že by se dala podle potřeby snadno přizpůsobiti tu stále měnivým poměrům pohybné války, tu požadavkům ustálené fronty.

Vždy však při zařízení hlásné služby dlužno zvláště pamatovati na to, aby se předešlo častému planému poplachu.

Zařízení služby poplachové a vlastní aktivní obrany nespadá již do naší úvahy. Zmíniti se však o poplachu pokládám přece za nutné. Dobrým doplněním hlásné služby byl by jakýsi generální poplach celého kraje zvukovými signály továrních sirén, píšťal parních strojů, vojenských i hasičských trubek atd., jenž by počal tam, kde nejprve bylo spatřeno nepřátelské letadlo a byl by přejímán všemi továrními podniky, železnicemi atd. v okruhu doslechu, nebo ve směru letu nepřátelských letadel. Byť by i tu neběželo o odevzdání zpráv na větší vzdálenost, vždyť letec letí snad rychleji než zvuk, bylo by to všestranným upozorněním všech ohrožených míst, poněvadž nikdy není jisto, zda letadla, na jednom místě odhalená, nezmění směru a nebudou se snažiti překvapně vystoupiti na místě jiném. Tyto zvukové signály musily by býti jednotně upraveny a to odlišně od běžných požárních signálů (na př. neustálá řada krátkých přerývaných hvizdů s pomlkami).

Letecká hlásná služba jest službou důležitou. Naprosto spolehlivě ji vybudovati jest velice nesnadno, ba snad vůbec nemožno. Jest těžko postřehnouti a rozeznati blížící se letadla v noci, mlze, mracích anebo i ve dne, pohybují-li se ve veliké výši. Technika snaží se ztlumit hřmot motoru, vytvořit umělou mlhu či mraky, takže by pak pozorování letadel bylo ještě více ztíženo. A přece dojista nikoho nenapadne resignovaně vyčkat útok a vydat v nebezpečí život a majetek. Již přirozený pud sebezachování nutí podniknouti vše, co jest v dosahu možností. Proto letecká hlásná služba přes všechny obtíže má a bude mít vždy oprávnění. — Že válka pro budoucnost není vyloučena, jest jisto. Zůstává lhostejno, bude-li to válka států, jako posud, či válka ras. Stejně jest jisto, že pak budou plně využity všechny moderní prostředky, tudíž i letectví. Dalším důsledkem, na který ostatně již často bylo poukazováno, pak jest, že moderní válka přestane býti válkou mezi vojsky, ale stává se válkou národů, jako druhdy byla. Letadly a plyny není ohrožen jen voják ve frontě, ale i občan bez rozdílu věku a pohlaví daleko za frontou. Jest tedy v zájmu všeho obyvatelstva pomýšleti na ochranu před tímto nebezpečím a učiniti obdobně alespoň taková opatření, jako činíme proti požáru, povodni a pod. K tomu přispěti jest úkolem této úvahy.